

Розділ 3. Фінанси, банківська справа та страхування

УДК 330.322.54

DOI: 10.31732/2663-2209-2021-63-44-50

ПРЯМІ ІНОЗЕМНІ ІНВЕСТИЦІЇ ЯК ФАКТОР ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ ДЕРЖАВИ

Мошляк І.О.

*аспірант, ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна,
e-mail.: im14031984@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6281-3988>*

FOREIGN DIRECT INVESTMENTS AS A FACTOR OF THE STATE'S ECONOMIC GROWTH

Moshlyak Ihor

*postgraduate student, University of "KROK", Kyiv, Ukraine, e-mail.: im14031984@gmail.com,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6281-3988>*

Анотація. У статті розглянуто іноземні інвестиції в якості фактора економічного зростання в умовах обмеженості власних ресурсів. Виявлено особливі характеристики, які приймає до уваги іноземний інвестор при прийнятті рішення про вкладення капіталу. Проаналізовано модель «зростання виробництва – зростання інвестицій – економічне зростання». Проаналізовано особливості залучення прямих іноземних інвестицій в Україну. Наведено динаміку іноземного інвестування в економіку України. Охарактеризовано галузі національного господарства України, в які найбільше залучають іноземні інвестиції. Актуальність теми полягає в тому, щоб наголосити на проблемі яка виникає в поксякденні пов'язаних з іноземним інвестуванням, забезпечення високих темпів розвитку господарюючих суб'єктів та підвищення конкурентоспроможності значною мірою визначається рівнем їх інвестиційної активності та діапазоном інвестиційної діяльності. Досліджено розподіл залучених прямих іноземних інвестицій за основними регіонами – реципієнтами інвестицій України. Обґрунтовано необхідність залучення іноземних інвестицій у сучасних умовах, досліджено головні проблеми надходження іноземних інвестицій та запропоновано основні шляхи їх вирішення. Розглянуто роль іноземного інвестування в економіку України, визначені фактори, що забезпечують позитивний вплив на інвестиційний клімат та окреслені проблеми формування сприятливого інвестиційного середовища. Інвестиції, у тому числі іноземні, є не лише механізмом розвитку, але й способом регулювання економіки шляхом переливання капіталу. Метою статті є аналіз прямих іноземних інвестицій як фактора економічного зростання держави. На сучасному етапі розвитку ринку іноземні інвестиції виступають основним джерелом отримання новітніх конкурентноздатних технологій. Купівлю українських підприємств чи їх частки, тобто здійснення процесів злиття (поглинання), іноземні інвестори розглядають як привабливий спосіб інвестування з тих позицій, що зменшується ризик через неефективний менеджмент. На сучасному етапі розвитку ринку іноземні інвестиції виступають основним джерелом отримання новітніх конкурентноздатних технологій. Купівлю українських підприємств чи їх частки, тобто здійснення процесів злиття (поглинання), іноземні інвестори розглядають як привабливий спосіб інвестування з тих позицій, що зменшується ризик через неефективний менеджмент. Водночас збільшуються шанси застосування передового досвіду у сфері отримання нових технологій та обігові коштів у період затяжної кризи. Отже, серед проблем, які потребують негайного вирішення, одно з перших місць займає проблема нестачі інвестиційних ресурсів в економіці України та створення сприятливих умов для їх нагромадження. Варто зауважити, що процеси економічного росту обумовлюються обсягом і темпами зростання інвестицій, їх структурою та якісними характеристиками.

Ключові слова: Прямі іноземні інвестиції, інвестиційне середовище, організаційно-економічний механізм залучення ПІІ, інвестиційна політика, інвестиційна діяльність, інвестиційна привабливість, державне регулювання.

Формули: 0; рис.: 0; табл.: 0, бібл.: 11

Annotation. The article considers foreign investment as a factor of economic growth in conditions of limited own resources. The special characteristics that a foreign investor takes into account when deciding on capital investment are revealed. The model "production growth - investment growth - economic growth" is analyzed. Peculiarities of attracting foreign direct investment to Ukraine are analyzed. The dynamics of foreign investment in the economy of Ukraine is given. The branches of the national economy of Ukraine in which foreign investments attract the most are characterized. The relevance of the topic is to emphasize the problem that arises in everyday life related to foreign investment, ensuring high rates of development of economic entities and increasing competitiveness is largely determined by the level of their investment activity and range of investment activities. The distribution of attracted foreign direct investments by the main regions - recipients of investments of Ukraine is investigated. The necessity of attracting foreign investments in modern conditions is substantiated, the main problems of foreign investment inflow are investigated and the main ways of their solution are offered. The role of foreign investment in the economy of Ukraine is considered, the factors that provide a positive impact on the investment climate are identified and the problems of creating a favorable investment environment are outlined. Investments, including foreign ones, are not only a mechanism of development, but also a way of regulating the economy through the transfer of capital. At the present stage of market development, foreign investment is the main source of the latest competitive technologies. The purchase of Ukrainian enterprises or their shares, ie the implementation of mergers (acquisitions), foreign investors see as an attractive way to invest from those positions that reduce the risk due to inefficient management. The aim of the article is to analyze foreign direct investment as a factor in economic growth of the state. At the present stage of market development, foreign investment is the main source of the latest competitive technologies. The purchase of Ukrainian enterprises or their share, ie the implementation of mergers (acquisitions), foreign investors see as an attractive way to invest from those positions that reduce the risk due to inefficient management. At the same time, the chances of applying best practices in the field of obtaining new technologies and circulating funds during the protracted crisis are increasing. Thus, among the problems that need to be solved immediately, one of the first places is the problem of lack of investment resources in the economy of Ukraine and the creation of favorable conditions for their accumulation. It should be noted that the processes of economic growth are determined by the volume and growth rate of investment, their structure and quality characteristics.

Key words: Foreign direct investment, investment environment, organizational and economic mechanism of FDI attraction, investment policy, investment activity, investment attractiveness, state regulation.

Formulas: 0; fig.: 0; tabl.: 0; bibl.: 11

Постановка проблеми. У сучасних умовах інвестиції виступають важливою умовою здійснення структурної перебудови національної економіки, забезпечення технічного прогресу, підвищення показників господарської діяльності на макро- та мікрорівнях. Та й сам термін „капітал” уже не викликає негативних асоціацій, поступово охоплюючи не тільки основні засоби та товарно-матеріальні запаси, але й усі види активів, включаючи інтелектуальний капітал, частково обрахований як нематеріальні активи, та фінансові інструменти, що підтверджують боргові зобов'язання або корпоративні права (включно з правом купити чи продати свою частку власності).

Розробка механізму залучення прямих іноземних інвестицій у будь-якій державі має виходити з особливостей глобалізації економіки. Створений в Україні механізм залучення іноземних інвестицій повинен мати наявні переваги у порівняннях як з державами, звідки вони уже надходять, так і з іншими

потенційними державами-реципієнтами. Прийняття рішень інвестиційного характеру, як і будь-який інший вид управлінської діяльності, повинен базуватися на використанні організаційно-економічного механізму управління фінансовими ресурсами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам залучення інвестицій в економіку України та вивченню її інвестиційного клімату присвячені праці багатьох вчених. Зокрема, А. Є. Ачкасов, І. О. Бланк, П. Т. Бубенко, Г. С. Волинський, М. С. Герасимчук, Г. В. Ковалевський, А. В. Крушевський, І. В. Лисий, Т. В. Момот, Я. А. Рекитар, І. В. Сергієнко, О. М. Тищенко, В. І. Торкатюк, А. С. Шевченко.

Проблема інвестування нагально стоїть у більшості країн світу, для України вона також є надзвичайно актуальною. За умов гострої нестачі власних економічних ресурсів, насамперед фінансових, необхідних для відновлення національного виробництва, стабільного економічного

розвитку країни, проведення структурної перебудови та розв'язання проблем інтеграції України в світові економічні системи, важливого значення набувають питання залучення зовнішніх джерел фінансування.

Формулювання цілей статті. Метою статті є аналіз прямих іноземних інвестицій як фактора економічного зростання держави.

Викладення основного матеріалу досліджень. Економічні чинники залучення прямих іноземних інвестицій, податкова система в Україні нині недостатньо відповідають вимогам ринкової економіки і відштовхують як вітчизняних, так і іноземних інвесторів, бо перебувають у стані постійного реформування. Це призводить до порушення основних складових ефективності, справедливості, визначеності та зручності для платників податків. Також існує ряд інших негативних моментів у економічному блоці залучення іноземних інвестицій і, перш за все, це – бюрократичні вади, відсутність соціально та економічно ефективної приватизації, ефективного закону про приватизацію землі; обіг на внутрішньому ринку грошових одиниць західних країн; відсутність правового забезпечення кредитування, страхування, валютного обігу; обмежені канали репатріації прибутку, в основному шляхом вивезення виготовленої продукції видобувних та сировинних галузей, що мають попит на світових ринках, тощо [1, с. 131].

Зростання обсягів залучення іноземних інвестицій упродовж багатьох років є пріоритетним напрямом розвитку економіки України. Однак за останні роки економіка нашої держави так і не позбавилася глибоких структурних деформацій і значно відстає від розвинених країн світу за сукупною продуктивністю всіх факторів виробництва та відповідно – рівнем добробуту населення. Більшість українських підприємств залишилися технологічно відсталими, енергоємними, зі слабкою

диверсифікацією продуктів і ринків. Це пов'язано з нестабільністю в країні, несприятливим інвестиційним кліматом, високим рівнем оподаткування підприємств, прогалинами в інвестиційному законодавстві [2].

Реальна економічна ситуація в Україні значно ускладнює інвестиційну діяльність. Будь-який інвестор постійно діє, виходячи із співвідношення між отриманням розміру можливого прибутку та ризиком. На відміну від учасників процесу прямої купівлі – продажу товару, інвестор має намір вкласти свій капітал з розрахунком на майбутній результат і повинен бути впевнений у надійності операцій, які планує [3].

За оцінками вітчизняних та іноземних експертів, інвестиційний клімат в Україні залишається несприятливим, водночас активність суб'єктів інвестиційної діяльності є досить низькою, що обумовлено такими причинами [4]:

- несприятливий інвестиційний клімат через недосконале законодавство;
- нестабільність вітчизняного податкового законодавства;
- високий податковий тиск на капітал підприємств;
- неузгодженість чинних нормативно-правових документів, що регулюють інвестиційну діяльність;
- різні умови господарювання вітчизняних та іноземних інвесторів;
- відсутність дієвої системи страхування іноземних інвестицій;
- невисокий рівень національного інвестиційного менеджменту;
- нерозвиненість вітчизняної інвестиційної інфраструктури;
- низька ефективність функціонування національного фондового ринку;
- підвищений рівень інфляції;
- негативний міжнародний імідж України;
- недостатня інформованість потенційних інвесторів у багатьох країнах про стан і перспективи розвитку України;
- відсутність гарантій щодо забезпечення прав власності іноземних інвесторів. Пожвавлення інвестиційної

діяльності потребує, передусім, відповідного нормативно-правового забезпечення, спрямованого на створення розвиненої інвестиційної бази. За останні роки у законодавчій сфері здійснено низку істотних кроків, які дають змогу сподіватися на ефективні зрушення в аспекті збільшення припливу інвестицій та ефективного використання інвестиційних ресурсів. Так, з 1 січня 2012 р. набув чинності Закон України "Про підготовку та реалізацію інвестиційних проектів за принципом "єдиного вікна", який визначає правові та організаційні засади відносин, пов'язаних з підготовкою та реалізацією інвестиційних проектів за принципом «єдиного вікна» [5].

Окрім цього, Верховною Радою України прийнято Закон України "Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо стимулювання інвестицій у вітчизняну економіку", положення якого спрямовані на створення привабливого інвестиційного клімату через звільнення від оподаткування доходів, які виникають у разі валютних коливань при внесенні інвестицій, виражених в іноземній валюті [6].

Важливим напрямом вдосконалення інвестиційної діяльності України є виконання програм розвитку інвестиційної діяльності, яке дасть змогу забезпечити залучення інвестицій з метою реалізації інвестиційних проектів, що пройшли конкурсний відбір і забезпечать розвиток базових галузей економіки, збільшення обсягу експорту та заміщення товарів критичного імпорту, впровадження високих технологій, забезпечення розвитку ринкової інфраструктури.

Важливою передумов покращення інвестиційного середовища та системи регулювання іноземних інвестицій в Україні є страхування прямих іноземних інвестицій. Вважається, що захист майнових інтересів іноземних інвесторів в нашій країні може забезпечуватися також й незалежними страховиками [7]. У сучасних умовах швидкими темпами йде процес демонополізації страхової діяльності, розширюється коло суб'єктів,

які надають страхові послуги, формується страховий ринок. Але розвиток страхової справи носить поки що стихійний характер. В значній мірі це пояснюється тим, що фінансова криза внесла корективи в страховий ринок і багато страховиків на межі банкрутства. Всесоюзні акти, які регулювали страхові відносини, втратили силу. Не вирішують питання й положення та застосування окремих норм громадянських та господарських актів, які не враховують специфіку страхування. Враховуючи це, актуального значення набуває проблема розробки та прийняття відповідних законів, які б визначали правові, економічні та організаційні основи страхової діяльності, а також й умови надання страхового захисту іноземним інвестиціям [8, с.62].

Існує й багато чинників організаційного характеру, які стають перешкодою на шляху створення ефективного механізму регулювання прямих іноземних інвестицій в Україні. Вони існують на різних стадіях інвестиційного процесу: пошук, узгодження, практична реалізація, і на всіх цих стадіях особливо відчужаються обмеження в отриманні необхідної інформації, нетипові для міжнародної практики труднощі, проблеми з багатоступінчастим, не стандартизованим порядком реєстрації інвестицій та підприємств, численні ліцензії, квоти, мита, податки, громізка система оподаткування, вже згадане слабке функціонування вторинного ринку цінних паперів, нестача кваліфікованих експертів, аудиторів, консультантів та недостатність державних гарантій захисту інвестицій.

Обсяг прямих іноземних інвестицій є одним з показників, який характеризує ступінь інтеграції України у світове співтовариство і залежить від привабливості об'єкта інвестування. За даними статистики щорічних надходжень в останній рік обсяг прямих іноземних інвестицій в Україні мав позитивну динаміку зростання в 2018 році на 12%. Це зумовило постійне зростання сукупного, акумульованого обсягу прямих іноземних інвестицій.

Важливим напрямом вдосконалення інвестиційної діяльності України є виконання програм розвитку інвестиційної діяльності, яке дасть змогу забезпечити залучення інвестицій з метою реалізації інвестиційних проєктів, що пройшли конкурсний відбір і забезпечать розвиток базових галузей економіки, збільшення обсягу експорту та заміщення товарів критичного імпорту, впровадження високих технологій, забезпечення розвитку ринкової інфраструктури.

Помітним зрушенням для України має стати реалізація завдань, поставлених перед вітчизняною економікою відповідно до Концепції Державної цільової економічної програми розвитку інвестиційної діяльності на 2016- 2018 рр. [9], а саме:

- створення умов для переходу до інвестиційно-інноваційної моделі розвитку економіки, стимулювання залучення приватних інвестицій, удосконалення законодавства, що регулює інвестиційну діяльність, зняття перешкод в інвестуванні;

- удосконалення методології розроблення, оцінювання та відбору інвестиційних проєктів, а також визначення принципів та механізмів державного інвестування для реалізації проєктів, які потребують державної фінансової підтримки;

- визначення як пріоритетних для надання державної фінансової підтримки інвестиційних проєктів, спрямованих на розвиток експортоорієнтованого та імпортозамінного виробництва, високотехнологічної конкурентоспроможної продукції, розвиток інфраструктурних і базових секторів економіки, об'єктів електроенергетики, які виробляють електричну енергію з використанням альтернативних джерел енергії;

- забезпечення розвитку системи прямих державних інвестицій, зокрема на умовах спільного фінансування;

- забезпечення прозорості процесу державної фінансової підтримки інвестиційних проєктів, спрямованих на

вирішення пріоритетних завдань соціально-економічної політики держави, а також запровадження механізму оцінки результатів державного інвестування;

- здійснення контролю за ефективним використанням бюджетних коштів, наданих для реалізації інвестиційних проєктів;

- запровадження державного моніторингу інвестиційної діяльності та визначення функцій і встановлення відповідальності державних органів і установ, уповноважених реалізувати державну політику у цій сфері;

- створення умов для ефективного функціонування інноваційних фінансово-кредитних установ та інвестиційних підприємств;

- створення умов для залучення інвестицій на міжнародних ринках капіталу (консолідація фондових бірж, забезпечення захисту прав споживачів інвестиційних послуг, створення центрального депозитарію цінних паперів, системи клірингу та розрахунків, які забезпечують мінімізацію ризиків під час виконання угод з цінними паперами);

- забезпечення підвищення ефективності та посилення прозорості функціонування механізмів державно-приватного партнерства (концесії, спільна діяльність, угоди про розподіл продукції тощо);

- налагодження на державних підприємствах (окрім казенних) внутрішньогосподарських відносин, які сприятимуть створенню різноманітних організаційних форм господарювання ринкового типу та залученню недержавних інвестицій.

Структура іноземних інвестицій по країнах світу свідчить про недостатню її раціональність, котра виявляється в тому, що в Україні вкладення країн, які заявили про себе в останні роки як провідні світові експортери капіталу - невеликі. Незначні обсяги іноземних інвестицій, здійснювані «новими індустріальними країнами» (Тайванем, Гонконгом, Сінгапуром), які нагромадили в останні роки величезний капітал, мають досвід роботи в перехідній

економіці і, як наслідок, менше бояться інвестиційних ризиків, більш активно вкладають кошти у промислові види діяльності [10].

Хоча темпи надходження прямих іноземних інвестицій в Україну зростають, однак вони не відповідають її економічному потенціалу і одним із завдань є модернізація виробничої бази, що передбачалось, насамперед.

Вкладення іноземного капіталу в ті види виробництва, що працюють на насичення українського ринку дефіцитними і високоякісними товарами поки що мізерні.

Висновки. Головними проблемами у залученні іноземних інвестицій на сьогодні є: політична та законодавча нестабільність, відсутність надійних гарантій захисту від змін українського законодавства, значний податковий та адміністративний тиск, високий рівень корупованості та бюрократизму, значний рівень інфляції в країні та складність реєстраційних, ліцензійних і митних процедур. Пріоритетними шляхами вирішення проблем іноземного інвестування мають бути: покращення інвестиційного клімату шляхом удосконалення загального (податкового, земельного, корпоративного, митного) та спеціального законодавства, що регулює відносини при здійсненні інвестування відповідно до європейських норм; реалізація інвестиційних проектів за принципом "єдиного вікна"; запровадження економічного механізму страхування ризиків іноземного інвестування; надати урядові гарантії інвесторам і закріпити їх на законодавчому рівні. Подальші дослідження доцільно проводити для формування оптимальної інвестиційної політики держави, яка б сприяла активізації іноземних інвестицій у вітчизняну економіку.

Література:

1. Феняк Л. А. Вплив іноземних інвестицій на економіку України. URL : <http://intkonf.org/fenyak-la-sidletskiy-ayu-vpliv-inozemnih-investitsiy-na-ekonomiku-ukrayini/>.
2. Стельмащук А. М. Іноземні інвестиції як чинник економічного зростання внутрішнього ринку України. *Сталій розвиток економіки*. 2011. № 5(8). С. 240-247.

3. Гончаренко Л. П. Инвестиционный менеджмент : учебное пособие. Москва : КНОРУС, 2005. 296 с.

4. Офіційний сайт державного комітету статистики України. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

5. Тесля С. М. Прямі іноземні інвестиції як економічна категорія, їх суть та класифікація. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2009. Вип. 19.3. С. 131-138.

6. Про підготовку та реалізацію інвестиційних проектів за принципом «єдиного вікна» : Закон України від 21.10.2010 р., № 2623-VI. URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/>.

7. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо стимулювання інвестицій у вітчизняну економіку : Закон України від 17.11.2011 р., № 4057-VI. URL : <http://zakon.nau.ua/>.

8. Про схвалення Концепції Державної цільової економічної програми розвитку інвестиційної діяльності на 2011-2015 роки : Розпорядження КМУ № 1900 від 29.09.2010 р. URL : <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1095.7768.0>.

9. Загальний обсяг прямих іноземних інвестицій в Україні. URL : <http://newsru.ua/finance/17feb2011/pii.html>.

10. Серед регіонів провідні місця за обсягами інвестицій продовжують утримувати. URL : <http://news.meta.ua/>.

11. Худавердієва В. А. Стратегія залучення іноземних інвестицій в економіку України. *Фінанси України*. 2010. № 6. С. 62-71.

References:

1. Feniak, L. A. (2021), "The impact of foreign investment on the economy of Ukraine", retrieved from : <http://intkonf.org/fenyak-la-sidletskiy-ayu-vpliv-inozemnih-investitsiy-na-ekonomiku-ukrayini/>.
2. Stelmashchuk, A. M. (2011), "Foreign investment as a factor in economic growth of the domestic market of Ukraine", *Stalyi rozvytok ekonomiky*, № 5(8), pp. 240-247.
3. Goncharenko, L. P. (2005), *Investitsionnyiy menedzhment [Investment management]*, KNORUS, Moscow, Russia, 296 p.
4. The official site of the State Statistics Committee of Ukraine (2021), retrieved from : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
5. Teslia, S. M. (2009), "Foreign direct investment as an economic category, their essence and classification", *Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy*, vol. 19.3, pp. 131-138.
6. The Verkhovna Rada of Ukraine (2010), The Law of Ukraine "On preparation and implementation of investment projects on the principle of "single window"", 21.10.2010 p., № 2623-VI. Retrieved from : <http://zakon4.rada.gov.ua/>.
7. The Verkhovna Rada of Ukraine (2011), The Law of Ukraine "On amendments to the Tax Code of Ukraine to stimulate investment in the domestic economy", 17.11.2011 p., № 4057-VI. Retrieved from : <http://zakon.nau.ua/>.

8. Cabinet of Ministers of Ukraine (2010), “About approval of the Concept of the State target economic program of development of investment activity for 2011-2015”, № 1900 від 29.09.2010 р. Retrieved from : <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1095.7768.0>.

9. Total foreign direct investment in Ukraine (2021), retrieved from : <http://newsru.ua/finance/17feb2011/pii.html>.

10. Among the regions, the leading places in terms of investment continue to hold (2021), retrieved from : <http://news.meta.ua/>.

11. Khudaverdieva, V. A. (2010), “Strategy for attracting foreign investment into the economy of Ukraine”, *Finansy Ukrainy*, № 6, pp. 62-71.

Стаття надійшла до редакції 03.10.2021 р.